

Fig. 1. Valløby. Ydre, set fra Sydøst.

V. H. 1932

VALLØBY KIRKE

BJEVERSKOV HERRED

Kirken var efter et i 1318 udstedt Afladsbrev¹ indviet til *Vor Frue* og ifølge et Tingsvidne² fra o. 1500 bygget af Valløgaard, der havde Jus patronatus (sml. S. 295). I Stiftslandebogen fra 1567 betegnes den som Kapel til Valløgaard, og i Præsteindberetningen 1755 fortælles, at den før Korets Tilbygning kaldtes Vallø Kapel, hvilket stadfæstes af en Indskrift fra 1587, der stod paa Altertavlen i Annekskirken St. Taarnby (sml. S. 326). Kirken ejes endnu af Vallø Stift. En Tradition, optegnet i 1700'erne, fortalte, at den adelige Frue, som havde bygget Kirken, skulde have siddet paa et Stensæde i Kirkegaardsmuren³ (sml. S. 295).

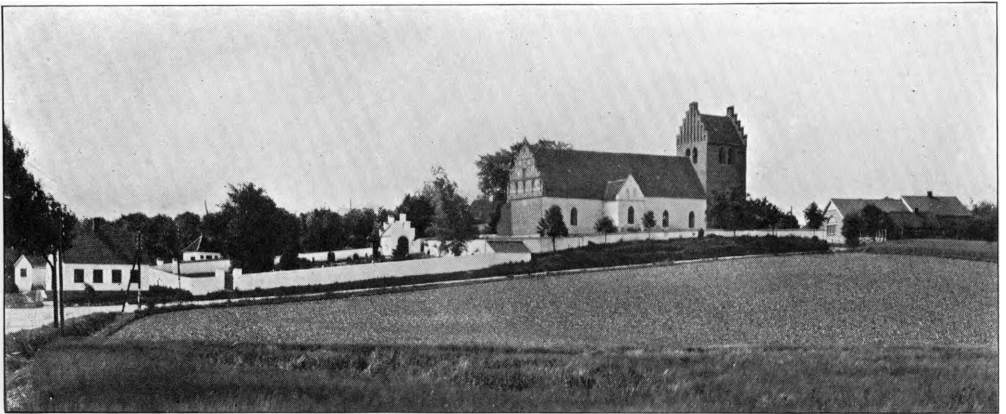
Kirkebyen ligger østligst i Sognet, tæt ved Tryggevælde Aa. I dens nordlige Udkant rejser Kirken sig over Bakkehældet ned mod Aadalen. (Fig. 2).

Kirkegaardens Hegnmur, der er bevaret mod Nord, Vest og Syd, er af Munkesten, delvis med Lisener, over store Syldsten. I Vestmurens Inderside findes tre fladbuede Nicher. Sydmuren er for en Del tækket med Munketegl. Østmuren, der er nedrevet paa Grund af en moderne Kirkegaardsudvidelse ned over Skrænten, laa tæt Øst for den nuværende Korgavl. Indenfor den

søndre Hovedindgang, hvis Kirkerist og Murpiller fra 1634 skal være fjernede 1883⁴, er indmuret en *Fonte- eller Vievandskumme* af Kridtsten, med en svag Rundstav noget under Overkanten (øvre Tvm. 66 cm), forhugget saaledes, at den kan bruges som Sæde.

Bygningen er et Langhus med romansk Midtparti, gotisk Vestparti og bredere Korparti fra Renaissancetiden. Af Udbygningerne er Taarn og Vaabenhushuset gotiske, Sakristiet paa Korets Nordside jævnaldrende med dette.

Af den *romanske Kridtkvaderbygning* er kun bevaret ret sparsomme Rester i Midtpartiet af det nuværende Langhus. I den o. 4,80 m høje Nordmur spores et i Murflugten tilmuret, rundbuet Vindue, o. 1,30 m højt og 2,85 m over Jorden, men Norddøren er ikke synlig. En lille Del af et tilsvarende oprindeligt

V. H. 1932

Fig. 2. Valløby Kirke. Beliggenhed, set fra Nord.

Sydvindue skimtes bag Vaabenhushuset, hvor man ogsaa kan iagttage den oprindelige Murteknik. De anselige, indtil 1,38 m lange Kridtkvadere ligger ikke i gennembløbende Skifter, men har dels lodrette, dels skraa Stødfuger, dog saaledes, at de to øverste Skifter er vandret gennemførte; de smalle, udglattede Fuger er for en Del udvaskede, ligesom Stenene er vejrbidte. I Overvæggene findes Huller med Stumper af de oprindelige Loftsbjælker af Eg, o. 20 × 12 cm, i indbyrdes Afstand af 65 cm, siddende i de øverste bevarede Skifter af det ældste Murværk, der nu ikke viser Spor af Vægpudd⁵. De romanske Gavle, hvis Fundamenter blev trufne, men ikke opmaalte, ved Varmeværkets Anlæg, og det oprindelige Kor er fuldstændig forsvundne.

Gotiske og senere Ændringer og Tilbygninger. Lyskander⁶ meddeler, at Niels Eriksen Rosenkrantz og Birgitte Olufsdatter Thott lod bygge »paa Vallø en skøner Kirke«. Deres Ægteskab blev indgaaet 1487, og de ejede derefter, trods Kongernes Tilløb til at bemægtige sig Gaarden, Vallø til deres Død (henholdsvis 1516 og 1528). Efterretningen gælder rimeligvis alle de efternævnte sent-middelalderlige Ændringer.

Den første Tilføjelse til den romanske Kirke er Skibets *Vestforlængelse*, fra Tiden henimod 1500, med Mure af Munkesten i Munkeskifte. Vesthjørnerne hviler paa Kalkstenskvadre, og i Murskifterne derover ses et Par Kridtstensskifter. Den gotiske Vestgavl staar velbevaret bag Taarnet, omtrent som i Lellinge, med syv Kamtakker og et tilsvarende Antal (fem synlige) falsede, spidsbuede, tvillingdelte Højblændinger, hvis Stave er murede af kantstillede Bindere; Blændingsfladerne er pudsede, Fodkanterne skraat afdækkede med Munkesten paa Fladen, kun svagt fremspringende foran Murflugten. Samtidig med den vestre Forlængelse er *Skibets Overhvælvning* foretaget. De tre Krydshvælv, hvis Gjordbuer kun er svagt spidsbuede, har Halvstensribber med

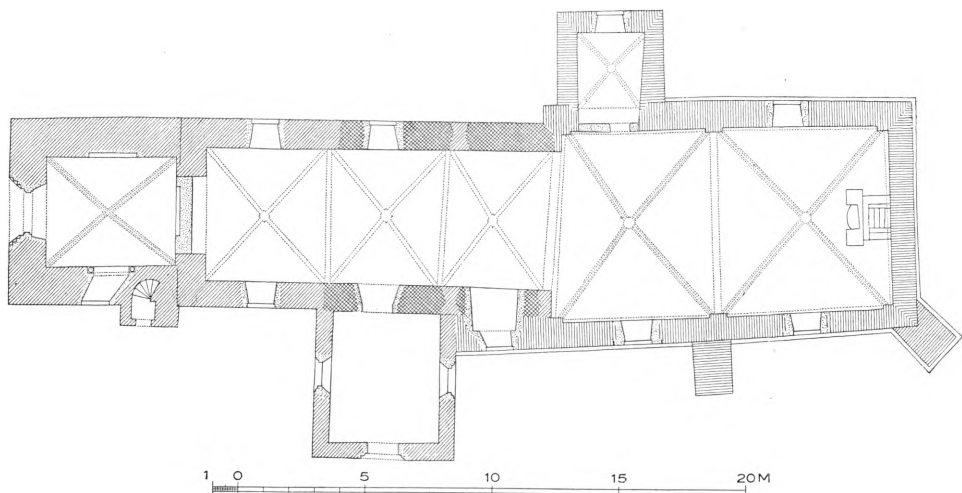

Fig. 3. Valløby. Plan. 1:300. Maalt af A. J. Mark-Nielsen 1928 (C. G. Schultz 1931).

Topruder og ret buklede Kapper (smalle Overribber med Trinsten). Til Hvælvfagene har svaret to Nordvinduer, hvis Spidsbuer ses over de nuværende, og et lignende Vindue spores i Sydsidens vestligste Fag.

Et Par over Hvælvene synlige Skifter af den gamle Sydmurs Østende er af Munkesten i Munkeskifte ligesom Vestforlængelsen, hvad der kan tyde paa, at ogsaa Kirkens nu forsvundne Østparti er blevet ombygget i gotisk Tid.

Vaabenhuset foran Syddøren, af Munkesten i Munkeskifte, er tilbygget samtidigt med eller snart efter Skibets Forlængelse. Den femtakkede Gavl har fem spidsbuede Højblændinger over et to Skifter højt Frisefelt. Op i Blændingsdekorationen skærer sig den i moderne Tid udvidede Vaabenhusdør.

Det sengotiske *Taarn*, ligeledes af Munkesten i Munkeskifte med delvis rejst Syld, er bygget over Skibets gotiske Vestgavl. Det ydre staar renset, omfugtet og paa enkelte Partier skalmuret (siden 1883). Den spidse Taarnbue er til-muret i ny Tid. Taarnrummet, der har moderne Vindue og Vestdør, er nu ind-

rettet til Gravkapel og moderniseret med Cement i linealromansk Smag (sml. S. 315). Det med Taarnet samtidige Krydshvælv, der har bukledede Kapper, er saaledes dækket af Cement, at Ribbeprofilen ikke kan ses (svære Overribber med svage Trinsten). I det samtidige Trappehus har Vindeltrappen mod Sædvane firkantet Spindel. Mellemstokværket har aldrig haft Vinduer; omtrent midtvejs i Væghøjden sidder en Række, ved Hjørnerne diagonalt løbende Bombjælkehuller, der nu udadtil er lukkede med Undtagelse af to mod Nord.

Klokkestokværket, i hvis Vægge der er en Del Kridtkvadere, har til alle fire Sider anselige, rundbuede, falsede Glamhulpar, af hvilke det østre skæres af Skibets senere forhøjede Tag; de noget fladtrykte Buestik bryder Rækken af de sikkert moderne, blokmurede Kors under Gesimsen. Gavlene har begge ni Kamtakker og ni Højblændinger, vekslende spidsbuede og vandret afsluttede; øverst i hver af de nu pudsede Blændingsflader er der et sikkert moderne, blokmuret Kors som paa Køge Kirkes nye Kamtakker. Indvendig ses i Højde med Gavlenes Fodlinier (men ikke i det samtidige, velbevarede Murværk i Nord og Syd) Bombjælkehuller. Tagværket er oprindeligt, af Dragerstolstype (svage, ridsede Stregnumre).

Kort før Korets efternævnte Ombygning er der, formodentlig o. 1550, foretaget en anselig *Forhøjelse af Skibets Mure*, af Munkesten i Krydsskifte. Paa Sydturen er Forhøjelsen prydet med en Frise af Fladrundbuer udkragende paa karnisprofilerede Konsoller af to Bindere. Frisen er ogsaa synlig bag det Halvtæg, som dækker over den efternævnte Forlængelse af Korets Sydmur, og her staar den pudset og hvidtet undtagen det øverste Retkantskifte, der har været rødkalket. Nordsidens Gesims har blot to Retkantled.

Det anselige, 1590 opførte *Kor* er bredere end Skibet, men Murhøjden er

Fig. 4. Valløby. Østgavl fra 1590.

V. H. 1930

lidt lavere. Planen er ret skæv og Sydmuren forlænget mod Vest hen til Vaabenhuset udenfor Skibets Mur, en Uregelmæssighed, der dog i Virkeligheden ikke føles stærkt. Murene er af Munkesten i »polsk Skifte« med Tendens til Krydsskifte. I den indtil 170 cm høje Sokkel, raat muret af Marksten, Granitkvadre og Munkesten og afsluttet med en Sandstenskarnis, findes mod Nord og Syd eet, mod Øst to firkantede Kældervinduer med karnisprofilerede Sandstenskarne, spærrede med lodrette Jernstænger. De egentlige Korvinduer har oprindeligt været større end nu og fladrundbuede; Sandstens-Saalbænkene kan være Rester af de oprindelige. Over den spinkle Profilsims, af Sandsten, rejser

Fig. 5. Valløby. Figur paa Østgavlen.

P. N. 1914

sig mod Øst en rig, sandstenssprydet Taggavl (Fig. 4. Opmaalt i Æ. N. A. 3. S. 1. R. Bl. 8). Umiddelbart under Gavlens Fodgesims er indsat en Skriftplade med Reliefversaler, i kartouchefliget Ramme: »Anno 1590 lod erligg welbyrdig F Fru Byrgytte Rosenkransis till Walløe denne kirke renovere oc forlunge« (k i Slægtsnavnet er tilføjet over Linien). Selve Gavlen er vandret delt i fem Afsnit. Det nederste, smalle Bælte deles lodret ved fem kannellerede Triglyffer, i hvis Mellemrum Jernankre danner Aars-tallet 1590. Det andet, højere Bælte er paa lignende Maade delt ved fem Hermer, hver baarne af to Volutkonsoller, af hvilke det øverste Sæt forbindes ved et feltdelt, prikhugget Stenbaand. Hermerne har kannellerede Skafter; Figurerne, der er mandlige undtagen den nordligste, er alle forskellige, delvis groteskagtige; kun to har Arme og Hænder; Kapitælerne er formede som joniske Snegle uden Æggestav. I Murfelterne er foruden Jernankre indsat rudestillede Kvadrater med fire Adelsvaaben: Lindenov, Bille, Rosenkrantz og Munk, henvisende til Fru B. R. og hendes Ægtefælle Peder Bille; Skjoldene er usymmetriske, Hjelmene paafaldende langhalsede med sammentrykte Gittre, Hjelmsbladene tangagtig brede; Munkvaabnet er dog afvigende og ringere gjort. De yderste Hermer flankeres af Sandstenskarne, formede som profilstillede Griffes med Løveben, Fuglehoved, Hals, Vinge og øverst en slynget Hale (Fig. 5). Den øvre Bæltesims har jonisk Profil. I tredje Afsnit findes midtvejs en fladt rundet Niche, hvori der før skal have staaet en kvindelig Statuette, der styrtede ned o. 1820⁷. Nichen flankeres af bosserede Pilastre, hvis karnisprofilerede,

konsolagtige Kapitæler er forbundne med en Overligger, hvori der er hugget tre Kløverbuer. To firkantede Relieffer med Brystbilleder af Kong David (Fig. 6) og en harniskklædt Krieger med opslaaet Hjelmsvisir er indsatte mellem Nichen og Gavlkammens svungne Baand, der fortsætter sig lodret op i det smalle, fjerde Afsnit, hvis to diagonaltstillede Diamantbosses er omgivne af Kassette-bort. I femte Afsnit, den øverste Gavlspsids, som i Murfladen har to runde Huller med bosserede Indfatninger, forbindes de svungne Kamme øverst med en Overligger af samme Art som Nichens, kronet af en lav Trekantgavl med tre Topkugler. Ved en Murmesteristandsættelse 1914 er Taggavlen helt omsat. Forhen var Murfladerne hvidtede, men under Hvidtelagene sporedes Rødkalkning, der ogsaa dækkede de udglattede, vistnok med Rundjern rillede Fuger.

Mod Korets Sydøsthjørne og paa Syd-siden er der noget efter Korets Fuld-førelse rejst to svære Støttestøtter af Munkesten med raa Sokler, som paa Hjørnepillen har haft Rundstavprofil (1914 cementpudset med Karnis for at svare til Koret). Bag samme Pille kunde 1914 iagttages den friske Riffelhugning paa den oprindelige Sockelprofil, ligesom Sockelmuren saas at have været pudset over Fuger og Fordybninger og helt overmalet med graa, sandstensagtig Farve.

I Korets Indre er *Gravkælder*en, som naar fra Østgavlen til det S. 304 nævnte Korgitter, dækket af et fladt Tøndehvælv i Retning Øst—Vest med fladbuede Indsnit til Lysningerne. Oprindelig har der sikkert været Adgang til Kælderens fra Vest, men nu er den gennem en Gulvlem ved Østvæggen ad en muret Trappe med fladbuet Hvælv i Alterbordet; i Gulvhøjde hviler Alteret og Trappens øverste Mure paa svære Egebjælker. Over Trappens firkantede nedre Aabning er malet med rød Kalkfarve paa den hvidtede Væg: »RESB 1 6 4 1«. Selve *Korrummet* er overdækket med to store samtidige Krydshvælv paa brede, flade Vægpillen, der har Sandstens Kragbaand, jonisk profilerede, med Æggestav nederst. De fladrunde Gjordbuer har afrundet Profil; de rigere leddelte Kridtstensribber, hvis Profil-detailler sikkert er formede i den moderne Puds, mødes i en rund Slutsten med tilsvarende Kantprofil. Over Hvælvene er Murbehandlingen skødesløs

Fig. 6. Valløby. Relief paa Østgavlen.

P. N. 1914

og Langmurene ikke i Forbandt med Østgavlen. *Tagværket* over Kor og Skib er af Fyr, i Hovedsagen ensartet og sikkert fra 1590. Korets to Endefag har Konger, Numrene er Romertal, i Syd med Trekantstik; Kor og Skib har hver sin Nummerrække.

Samtidig og i Forbandt med Koret er paa dettes Nordside opført et *Sakristi* (nu Gravkapel, se S. 315) med tilsvarende Murbehandling og karnisprofileret Murstensgesims. Det sikkert oprindelige Nordvindue er moderniseret. Nordgavlen har over den gennemløbende Gesims glatte Kamme og to fladbuede, med Stavværk tvedelte Blændinger. Rummet, hvis fladrundbuede Arkade ind mod Skibet nu er lukket med en Væg, hvori en fladbuget Dør, dækkes af et Krydshvælv, hvis Ribber, delvis med affasede Kanter, samles paa en Slutstens skive. Tagværket, af spinkel Eg, synes tildannet af ældre Tømmer.

Bygningen, der er tækket med Vingetegl, staar med Undtagelse af Taarn og Østgavl hvidkalket. Dørene er moderne ligesom de nu aabne, i Skibet spidsbuede, i Koret rundbuede Vinduer, alle med Sandstens-Saalbænke og Støbejernsrammer, indsatte 1841—42 (Arkitekt J. H. Koch), medens Vaabenhuset restaureredes 1861⁷. Det indre er moderne glatpudset (1877). En Istand-sættelse 1859 gjaldt vistnok især Inventaret.

INVENTAR

Det murede *†Alterbord* er nedrevet med Undtagelse af et Par Piller paa Siderne af den førnævnte Nedgang til Gravkælderens. Bordets Stenplade skal være anvendt under Fyrstinde Louise Sofie Frederikkes Sarkofag (se S. 315).

†Alterklæder. 1) nævnt 1707, af rødt Fløjls med tre Stykker guldblomstret, hvid Silke, »Sølvække« og smedede Sølvbogstaver: HOS og FKB (d. v. s. Hr. Otte Skeel og Fru Kirsten Bille) samt 1694. 2) »meget galant og kostbart«, skænket 1716 af Dronning Anna Sofie, der 1717 tillige gav en *†Alterdug* med Kniplinger.

Altertavle i Storbarok, af Fyr og blødt Træ, skaaret 1682 (Fig. 7). Kompositionen mangler Postament, saaledes at de to glatskaftede, joniske Søjler staar direkte paa Alterbordet. Midtbilledet indfattes af en Ramme med Akantusranker i gennembrudt Arbejde; ved Underkanten er i et Baand skaaret Aars-tallet i Relief. Akantuskonsoller, der slutter sig til Alterbordets Sider, bærer to kvindelige Figurer, Troen (forsvundet Kors) og Haabet (bevaret Anker), staaende foran Storvingerne, hvis Konturer bræmmes af et Englehoved med store, udslagne Vinger, og hvorpaa der iøvrigt findes en Akantusranke med Roser, Solsikker og andre svære Blomster. Over den tunge, rigt profilerede Gesims med Frisevulst bestaar Topstykket kun af et lille Ovalfelt omgivet af Bladkrans og gennembrudt Akantusværk. Over Gesimsfremspringene staar

to Drengbørn med Palmegrene, midt over Topstykket en større Figur: Kærligheden. Helhedsvirkningen er ret ringe, Statuetterne stive og daarligt proportionerede; bedst virker de ornamentale Enkeltheder. Stafferingen svarer maaske til den oprindelige, men er senere fornyet. Søjler og Gesims er brunligt marmorerede, Prydværk og Skulpturer iøvrigt forgyldte. Midtbilledet, paa Lærred, 107 cm bredt, forestiller Nadveren, malet i udpræget clair-obscur, bestemt af Lampelyset. Topfeltets Maleri, en Krucifiksgruppe med Magdalene knælende ved Korsets Fod, ligeledes paa Lærred, 59 cm bredt, er utvivlsomt samtidigt med Nadverbilledet, men lysere i Farveholdningen.

Inventariet 1707 nævner af Altertavler foruden den nuværende en gammel *Altertavle*, sikkert den, der nu staar i Annekset St. Taarnby og som er gjort til Vallø Kapel 1587, samt fire gamle udhugne *†Træbilleder*. To andre »Altertavler« er identiske med efternævnte, endnu bevarede Genstande.

Lille *Fløj-Altertavle*, med Malerier paa Kridtgrund, sengotisk, nævnt 1707 som »Munketavle til at slaa

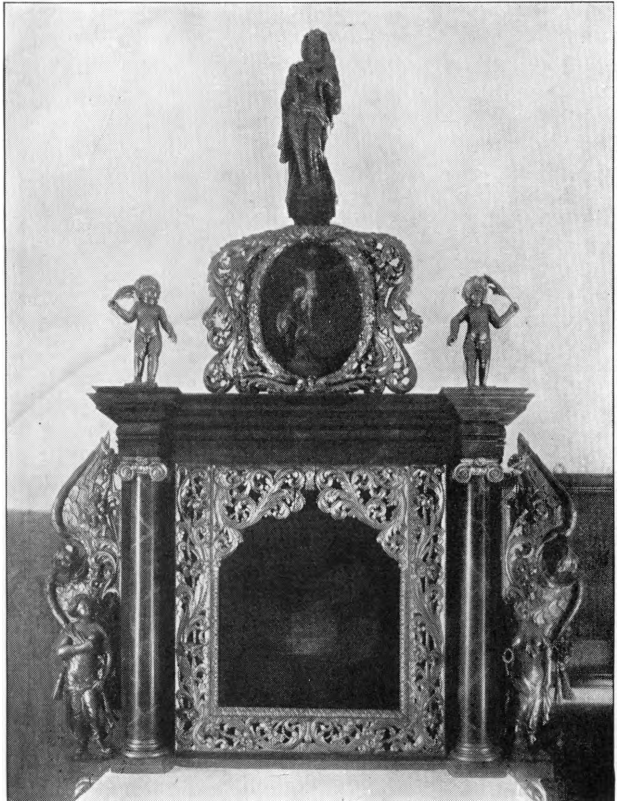

Fig. 7. Valløby. Altertavle fra 1682.

V. H. 1930

sammen«, nu hængende paa Skibets Nordvæg (Fig. 8). Baade Midtpartiet, 80 × 114 cm, og Fløjene har profilerede Rammer. Midtfeltets Maleri forestiller Treenigheden: Gudfader, siddende i en grønliggraa, arkitektonisk Tronstol, hvis Ryg er betrukket med riflet Guldbrokade, holder foran sig den korsfæstede Søn, over hvis Hoved Helligaands-Duen svæver. Ved Treenighedens Fod knæler Stifteren, en graasprængt, brunøjet Mand med kort Fuldskæg, iført grøn, forneden og om Haandleddene skindbræmmed Kjortel og med lavtsiddende, gyldent Lændebælte, hvori hænger en Dolk. I højre Underhjørne det Thottske Vaaben, i spidst, højgotisk Skjold med Hjelm og ganske enkle Hjelmblade. Figuren forestiller rimeligvis Oluf Axelsen Thott,

Ejer af Vallø fra 1419 til sin Død 1464, og Tavlen er vistnok malet i hans senere Leveaar. Adskilligt tyder paa, at Portræthovedet ikke er malet af samme Haand som det øvrige; det er lidt grovere, især i Behandlingen af Haaret. Fløjenes Indersider er tvedelte med sorte, mønstrede Baand (Guldrossetter og Vinkelled). Paa den ene Fløj foroven Bartholomæus, forneden S. Jørgen, staaende paa den fældede Drage, gennem hvis Hals han jager Spydet. Paa den anden Fløj øverst Jakob den ældre, nederst S. Antonius. Alle fire

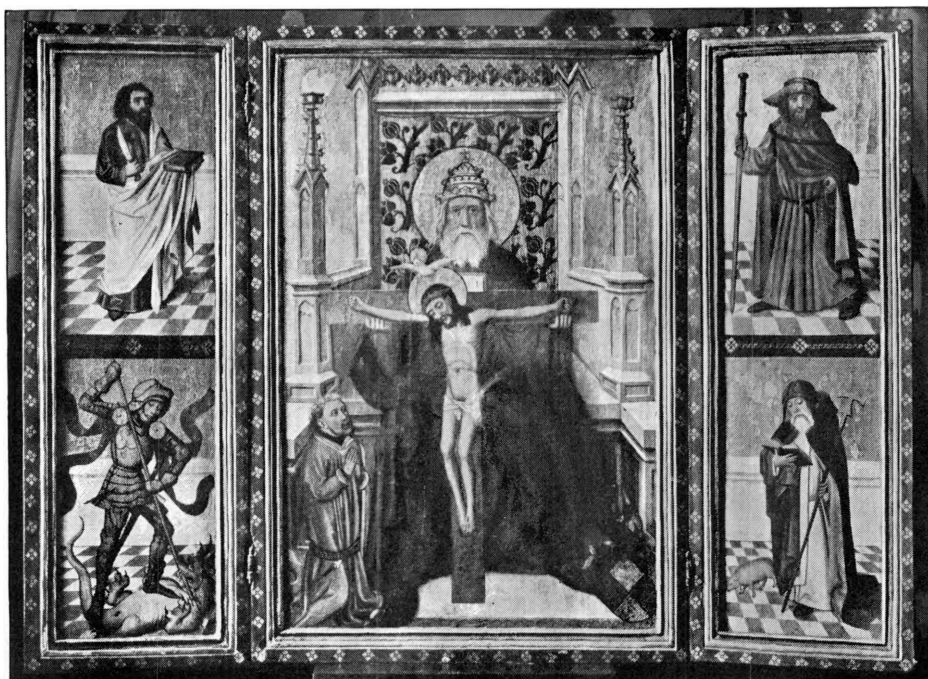

Fig. 8. Valløby. Sengotisk Altertavle fra o. 1460.

S. B. 1931

Figurer staar paa et perspektivisk Gulv af brune og hvide Fliser. Udvendig paa Fløjene er i Felternes fulde Højde malet to Apostelskikkelser, Andreas og Petrus (Fig. 9). Den røde Figurbund er besaaet med Guldstjerner, ligesom de røde Ramstykker har Guldrossetter (Ydersiderne dog Sølvrossetter). Malerierne er restaurerede 1861, da der af væsentlige Dele fornyedes Kristi Bryst og Underansigt, og de konserveredes 1917 for at fiksere Kridtgrunden⁸.

* Lille *Alabastrelief*, forestillende Nadveren, nederlandsk Arbejde fra o. 1600, siden 1815 i Nationalmuseet, kaldtes 1815 det »Skeelske Skærtorsdagsstykke«. Hang 1755 paa Skibets Nordvæg.

Altersølv. *Kalk* af Køgearbejde, fra henimod Aar 1700, 23,5 cm høj, med rund, glat profileret Fod, rundt Skaft og lodret, riflet Knop. Køge Bystempel: KE i Skjold, og Mestermærke E G. *Disk* med graveret Cirkelkors. *Oblat*-

æske, cirkelrund, af kbh. Prøvesølv 1806, med utydeligt Mesterstempel. Paa Laaget graveret: Walløbye. †*Sølvæske* til Kirkebrød, nævnt 1707.

Alterslager, 37 cm høje, af sengotisk Form, med treringet Cylinderskaft (bredere, profileret Midtring) og tre Ben i Form af Løvefødder.

†*Messehagler*. 1) nævnt 1707, af rødt Fløjl med bredt Kors af Sølv-galloner, HOS og FKB 1694 (sml. Alterklæde), 2) med sølvbroderet Krucifiks, Dronning Anna Sofies Forbogstaver og Aarstal 1715. Den var skænket til Kirken 1. Jan. 1716 og kasseredes 1870⁷.

**Røgelseskar*, gotisk, med indridset Bomærke. Nu i Køge Museum.

* *Akvamanile* i Form af en »Løve med Menneskehoved«, afgangivet 1815 til Oldsagskommissionen.

Font af Kalksten, gullandsk Arbejde fra o. 1300—50 (Fig. 10). Paa den store Kumme (Tvm. 112 cm) er i Toplansrelief hugget en fire Gange gentaget Gruppe, et ornamentalt Livstræ med Liljebloster flankeret af et Par fantastiske, løvelignende Dyr, samt een indcirklet Karvesnit-Stjerne. Figur-bunden er ruhugget, medens Relief-figurer og Flader iøvrigt er svagt lodret riflede. Øverst paa den keglestubformede Fod løber en overpudset Rundstav. Intet Afløb. Indtil 1860 stod Fonten ved Korets Sydveg⁷.

Fad, af sydtysk Arbejde fra o. 1600,

Tvm. 55 cm, med den habsburgske Rigsørn og Frakturring (»Gott sei mit uns«); paa Randen springende Dyr. *Kande* af Tin med dobbeltsnoet Slangehank, fra o. 1830.

Fontehimmel i Renaissancestil, fra Tiden ved Aar 1600, ottekantet, af Fyr og Eg. Over Siderne, der i Stedet for Frisefelter har en Række drejede Smaabalustre, staar lave Trekantgavle, over Hjørnerne udsavede Spir, alt omkring en lav, hulsungen Hat, som ender i en drejet, vaseformet Top. Nu graamalet og forgyldt, med Skriftsted (Act. 2, v. 38) i Trekantfelterne; paa Spirene er bevaret malede Englehoveder i Renaissancemanér, med grønlig og rødlig Vinger.

Korbuekrucifiks, gotisk, fra Beg. af 1400'erne, indtil 1859 paa en Bjælke under Korhvælvet, men nu over Sakristidøren. Den o. 82 cm høje, ret naivt

Fig. 9. Valløby. Altertavlen, sammenlukket, med Malerier paa Fløjenes Ydersider.

S. B. 1931

skaarne Figur har langstrakt Hoved med tovsnoet Tornekrone og lukkede Øjne; Haaret er svagt bølgeriflet. Om de rundede Hofter ligger det snævert bundne Lændeklæde i omtrent vandrette Folder med Hængeflig ved højre Side. Korstræet har skraafasede Kanter, hvorfra udhulede Skiver springer frem, og tomme Evangelistcirkler med smaa Hjørneblade. Nystafferet 1917.

Korgitter, i Højrenaissance (Fig. 11), iflg. efternævnte Kontrakt gjort 1591 af Hinrick Reineke, Snedker i Køge. Skrankens nedre Del dannes af et fast Panel med enkelt Kasetteværk i Postamentfyldingerne og Arkader i Storfyldingerne. Over en Tandsnitliste bærer drejede Balustre af Asketræ den regelret profilerede Storgesims. Skrankens to Afdelinger, paa hver Side af den

M. M. 1909

Fig. 10. Valløby. Font fra o. 1300—50.

foran Nordsakristiet. Dog er de Sakristidøren flankerende Søjler kun halve, deres Bælter har Akantusværk, og Gesimsernes Englehoveder er udstyrede med smaa Kartoucher i Stedet for Vinger. Paa Dørflojen fortsættes Træværkets gennemgaaende Inddeling, men i dens øvre Parti er der o. 1700 indsat to faste Felter med senbarokt brudte Profilrammer. Over alle Gesimsfremspringene er stillet drejede Kugler med Flammespids, sikkert fra 1700'erne. Træværket har oprindelig været ustafferet, senere perlegraat og sidst egetræsmalet. Hveranden af Balustrene var borttaget, men dette rettedes 1920, da Træet rensedes og en gennemløbende Friseindskrift (Guld paa blaåt) fremdroges. Indskriften, der begynder paa Nordvæggens Panel og efter Borttageisen (1859)⁷ af Dørene i Kortralværket er defekt, kan udfyldes ved Hjælp af Præsteindberetningerne og lyder efter Citater af Johs. 1. Brev, Rom. 10, 4 og Luc. 11, 28: »Udi ded Aar 1591 lod w [Fru Berete Rosenkrantz til Wallø berede dette Arbejde Gud til Ær]e oc den christne Kirche til Opbøgning«, hvor-

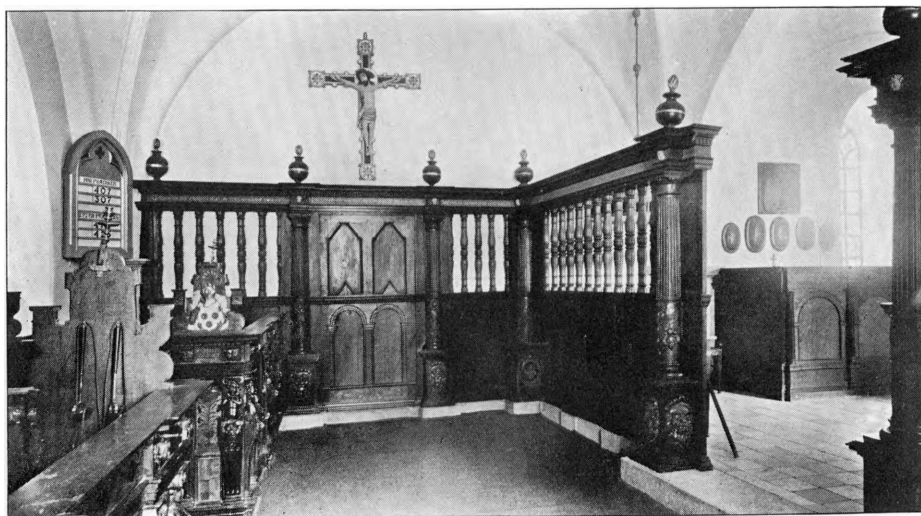
brede Midtdør (Spor efter Hængsler), flankeres af et Par anselige fritstaaende Søjler, hvis Postamenter er smykkede med Løvemasker og fantastiske Diademhoveder; de kannellerede Søjleskafter har Prydbælte med Englehoved, fra hvis Mund udgaar Tøjguirlander med Frugtklaser. Gesimsfremspringene over Søjlerne smykkes paa Frisen med Englehoveder.

Et tilsvarende *Panel* er i Tilslutning til det egentlige Kortralværk opstillet

efter Joh. 5, 43. Ogsaa Englehovedernes glimmerstrøede Farver svarer til de fundne Farverester¹⁵.

Prædikestolen (Fig. 12), der nu staar ved Skibets Sydvæg, omtales i Snedkerkontrakten af 1591 som den gamle Prædikestol, der skulde tilpasses i de nye Arbejder. Selve Stolen har fire tredelte Fag, Storfelterne er delte, hver med to profilerede Arkader over hinanden, i hvis Nicher Relieffigurer, der efter nederlandsk Maner dannes af paalimede Træflager, og som forestiller Dyderne

1) Kundskab (Cognitio) med Fakkell og Bog, Retfærdighed (Justitia) med Vægt og Sværd, 2) Tro (Fides) med Klæde over Hovedet samt Kalk og Oblat, Klogskab (Prudentia) med Spejl og Slange, 3) Haab (Spes), moderne

V. H. 1932

Fig. 11. Valløby. Korgitter og Panel fra 1591.

fornyet, Styrke (Fortitudo) med Løvehoved i venstre Haand, 4) Kærlighed (Charitas) fattende om det ene blottede Bryst for at give et stort Drengbarn Die, Maadehold (Temperantia), med blottet Barm, holdende Kande og Skaal. I Buehjørnerne er indlagt Perspektivhuller af forskelligfarvet Træ, og enkel Intarsia findes ogsaa paa Ramstykkerne under nedre Arkadefelt. Hjørnerne har dobbelte (sammenvoksede) eller enkelte korintiske Halvsøjler med Akanthusværk i Prydbælterne. Paa den gennemløbende Gesimsfrise er skaaret Reliefversaler: »Christus vita salus medicina redempti[o]«* (»Christus er Liv, Frelse, Lægedom, Genløsning«) og i Postamentfelterne: »Peder Bilde til Svanholm, F Birgitte Rosenkrans til Wallø«. Underbaldakinen er lille og enkel.

Til den egentlige Stol er føjet et femte Fag nærmest Opgangen. I dets Arkadefelt er udskaaret et Billevaaben; Søjlestillingen afviger fra selve Stolens,

* o'et er nyt, tilføjet i Maling, men fandtes ikke 1755.

men svarer til det nedennævnte Pulpitur, hvorfra Feltet sikkert stammer. Et tilsvarende Rosenkrantzvaaben, nu uden Arkade eller Søjler, er løseligt fæstet paa det yngre Fyrretræstrappepanel, vistnok fra o. 1700. Lydhimmelen synes at være lidt yngre end selve Stolen og er sikkert af H. Reineke. Dens Underside deles af svært og rigt profileret Rammeværk om et seks-

Fig. 12. Valløby. Prædikestol fra o. 1580—90.

V. H. 1930

kaar sorte paa Nichebunden. Istandsatt 1917; Aarstallene 1591—1917 over Billevaabnet er begge moderne¹⁵.

Pulpituret, der nu bærer Orgelet i Kirkens Vestende (Fig. 13), har oprin-

deligt hørt sammen med Prædikestolen og Korgittret. Den partielle Staf-fering er af usædvanlig stor Betydning for Helheden og skildres derfor sam- men med Snedkerarbejdet. Brystvænet ud mod Kirken tæller tretten tredelte Fag, adskilte ved korintiske Halvsøjler med Prydbælter (Akantusværk). Stor-

kantet Midtfelt med ned- hængende Due; i Frisen en reliefskaaret latinsk Ind- skrift (Jesaias 30, 15), hvis første Bogstaver er for- svundne med et nu tabt Fag. Topkartoucherne, med Løvemasker, har siddende eller staaende, delvis i Kar- toucheffligene indflettede Drengbørn. Over Hjør- nerne sidder Løver, i lig- nende Stilling som Løverne paa Vallø Slotsbro, hol- dende Skjolde med Langes, Gyldenstjernes og Thotts Mærker (tre af Birgitte Rosenkrantz' Aner).

Saa vel Stolen som Him- melen er partielt stafferet, Figurenes og Vaabnernes brogede, delvis glim- mer- strøede Farver samt Bog- stavernes Guld paa sorte- brun Bund er nyere opmalet, men paa Grundlag. Pilastrenes og Buernes Smaafelter er sortmalede, og

felterne er tværdelte i Højde med Søjlebælternes Overring; det øvre Feltparti er smykket med en glat, profileret Arkade omkring et Adelsvaaben, stafferet med heraldiske Farver; i de glatte, nedre Feltafsnit er malet enkle Kartoucher, hvis Farver efterligner Træværk, og i hvis Tavler Slægtsnavne svarende til Vaabnene, f. Eks.: De Hackers Waben. I Gesimsens Felter er med tilsvarende Versalformer malet et latinsk Skriftsprog og i Postamentet danske, religiøse Vers. Begge Skriftserier mangler deres Begyndelser⁷, idet Pulpituret er forkortet; oprindelig har de to ved Prædikestolsopgangen anbragte Vaaben siddet først i Rækken, der ialt har omfattet Peder Billes og Birgitte Rosenkrantz' 8+8 Aner. Fru Birgittes Anerække, der nu sidder nordligst, har bevaret sin rette Orden; af Peder Billes 8 Aner er første og sidste Led flyttet til Prædikestolen og hans mødrene Vaaben, Krummedige, helt forsvundet. Ogsaa mod Vest har Pulpituret haft et Panel, nu opsat i Korets sydøstlige

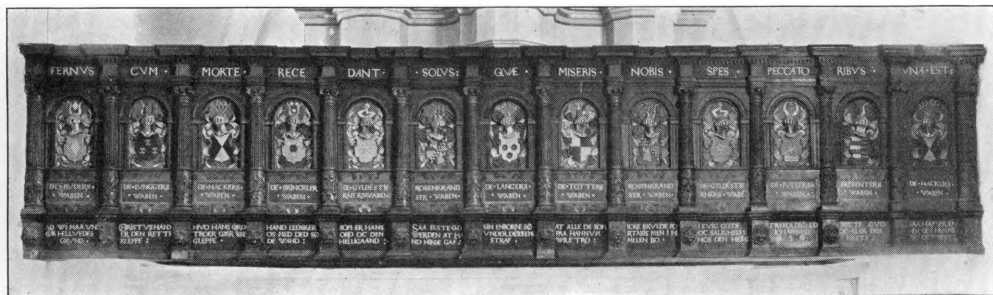

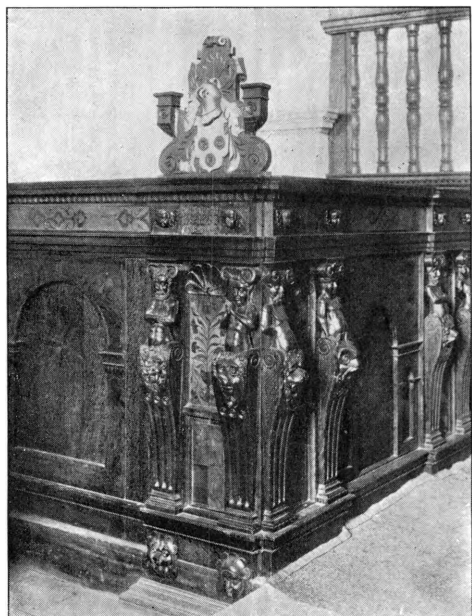
Fig. 13. Valløby. Pulpitur fra 1591.

S. B. 1931

Hjørne, med seks brede Fag; i Baandslyngarkaderne, der er adskilte ved Pilastre, er malet Vaabenpar, ialt tolv, repræsenterende en anden og fuldstændigere Udgave af Birgitte Rosenkrantz' 16 Aner. To tilsvarende Felter med de manglende fire Anevaaben, der en Tid var anbragte i Præstestolens Rygpanel, er 1917 opsatte i Skibet. Saavel disse Vaaben som de i Postamentfelterne malede Slægtsnavne (sort Fraktur) er bevarede i uforvansket Stand¹⁵.

Det oprindelige Forhold mellem *Prædikestol*, *Korgitter* og *Pulpitur* fremgaar af den mellem Birgitte Rosenkrantz og Snedker Hinrick Reineke sluttede Kontrakt af 1591, hvorved han forpligtede sig til at gøre »et Pulpitur efter den Vis som det i Køge Kirke med sine Piller og Panel«. Alle de tre nu adskilte Dele har hørt sammen til en *Lectorieprædikestol*, som har staaet tværs over Korbuen. Brystværnet, hvis 16 Anevaaben udtrykkeligt fremhæves som en Afvigelse fra Køgepulpituret, har vendt ud mod Skibet, og heri har den ældre Prædikestol været indpasset med sin Trappe; om Prædikestolens Himmel (»Tecke«) har hørt til det foreliggende eller til det nye, er efter Ordlyden ikke ganske klart. Ind mod Koret vendte et glat Bagpanel »med runde Buer«, »ikke andet end hvad Høvlen udkræver«, der er identisk med Panelet i Korets

sydøstlige Hjørne. Fremdeles fremhæver Kontrakten »Piller store og smaa, Frisinger, Bousenniit(?) og Karpethell aldeles efter det Arbejde i Køge«, og da der siges at skulle gøres en Stol under Pulpituret paa den nordre Side til den opstandende Pille, som kommer under Pulpituret, samt et smukt durchsigtigt Panel med Dør for Sakristiet, er hermed givet, at Korgitterets Piller har tjent til Støtte for Lectoriestolen. Kontrakten omfatter endelig de nedennævnte Herskabsstole. H. R. fik foruden alle Materialer og nødvendigt Underholdning til sig og sit Folk 70 Dlr. Hvem der har gjort selve

C. A. J. 1918

Fig. 14. Valløby. Herskabsstol fra 1591.

Prædikestolen, fremgaar ikke af Dokumentet. Den er i alle Detailler finere og omhyggeligere end H. Reinekes Arbejder, men den Mulighed er dog næppe udelukket, at den kan være et ældre og bedre Arbejde af samme Mester⁹.

Præste- og Degnestol i Koret har gamle Forpaneler, hver med to Arkadefelter af samme Art som Korgitterets, men uden Kassetteværk, og med Halvsøjler, sikkert Rester af den i Kontrakten nævnte Stol under Prædikestolspulpiturets Nordende.

Herskabsstolene østligst i Skibets Staderække (Fig. 14) er som ovenfor nævnt af H. Reineke 1591. Østpanelerne har hver to tredelte Fag; Storfelternes glatte Arkader er saa brede, at der i Pilastrene er Plads til smaa Buefelter,

og de er smykkede med Indlægning: sorte Striber langs Kanterne, i de smaa Buehjørner Perspektivhuller, i de store Buehjørner lyse, brandskyggede Rosetter, under Midtbuen en gul og sort Stjerne. Noget rigere, mere broget Intarsia findes paa Ramstykkerne, mellem de parvis grupperede Hermer og især i de øvre Felter under den muslingskalfyldte Bue, hvor Stængler med grønne Blade og mørke, nellikeagtige Blomster vokser op af en Alterkalk. De nedre Felter fyldes af en Bosse, og i Frisefelterne er der maureskagtig Ornamentik, mørk paa gul Bund. Hovedtrækkene i denne Komposition er gennemført mod Midtgangen, hvor Postamentpartiet ikke er dækket af Gulvet og trods delvis Fornylse med Fyr har bevaret oprindelige Masker. Mellem Gesimsens Englehoveder læses paa Stadegavlene Reliefversaler: »S. Peder Bildes F 1591, S. Peder Bildes M 1591, F Birgithe Rosenkransis F, F Birgithe Rosenkransis M«, der refererer sig til Kartouchetoppens fire Anevaaben. Egetræet er rensat 1916;

Vaabnene har været heraldisk stafferede, forsaavidt dette kunde gøres med rødt, hvidt og sort.

De næstfølgende Stolestadepar i hver Række (Fig. 15) er ligeledes gamle. Paa et højt Postament staar to slanke, bladlagte Pilastre, flankerende et Intarsiafelt med en grønbladet Bølgeranke voksende fra en Vase; i et Underfelt er der en Intarsiabosse. I de meget høje Friseafsnit er der skaarne Vaaben, Rosensparre og Gyldenstjerne, hvis udsavede Randornamenter er bevarede i oprindelig Stand ved det nordre Rosensparre-Vaaben. I Nordrækkens Trekantgavle er der skaaret I H S. Vaabnene henviser til Vester Valløs Ejer Oluf Rosensparre, død 1624, og Elisabet Gyldenstjerne, død 1638.

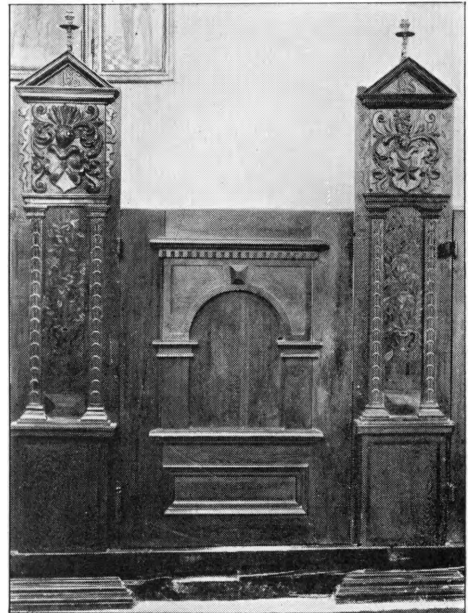
Kirkens faste *Stoleværk*, hvorpaa der har staaet RFP 1601⁴, er iøvrigt fra 1859 og har tarveligt efterlignede Renaissance-former. Ligeledes moderne er to Fyrretræstader i sengotisk Stil, i hvis Planker der er snittet et indcirklet, usymmetrisk Skjold, og hvis gennembrudte Topstykker er formede som en artiskokagtig, elegant Blomst med spydspidsagtige Bægerblade, Knopfyld og rankesvungne Flige, alt mellem to Spir (ÆNA 1.

Saml. 2. Række Bl. 9). Formerne er ganske korrekte Kopier efter Stadegavle af Køgetypen fra Tiden o. 1530—50.

Vest for Koret staar ti flyttelige, højryggede Barok-Stole af Bøgetræ med ensartede Profilbøjler mellem Forbenene og øverst paa Ryglænet. De fire er paa et af Bagbenene stemplet med Brændjern: et kongekronet SM over et W (Valløs Inventarmærke) og betrukne med ensartet, gammelt Gyldenlæder. En femte mangler Mærket og har andet Gyldenlæder. De øvrige er nye. †*Lænestol*, læderbetrukket, »til at sidde Skrifte i«, og en anden overtrukket Træstol »for frugtsommelige at betjene sig af sammesteds«, blev anskaffet 1745.

†Gammel *Egekiste*, nævnt 1707.

Lysekronen, fra Tiden o. 1600—25, tolvarmet, med Topfigur formet som en Havmand, der kaster en Kugle (Fig. 16). Midtstangen er rigt profileret med flad Kugle. Armene har inderst Delfinhoveder, medens en øvre Række smaa Pyntearme forneden ender i Hestehoveder. Mellem disse sidste staar vekselvis Topspir og Mandsfigurer med høje Hatte og Spyd.

V. H. 1932

Fig. 15. Valløby. Stolestade fra o. 1590.

V. H. 1932

Fig. 16. Valløby. Lysekroner fra o. 1600—25.

therkomer tihl Ære oc en venlig Amindelse«. Indskriften ses at være ommalet. Malet paa Lærred, 157 × 100,5 cm, i glat, sort, profileret Ramme.

2) Lignende Bille-Stamtræ, grovere gjort; foroven »Anno 1695«, forneden »historisk« Beretning om Bille-Ættens Oprindelse i Barokkartouche. Ligeledes paa Lærred, 129,5 × 103 cm, og i sort Springlisteramme, som senere er gjort bredere¹⁰. Malerierne hænger i Koret.

To *Klokker*, støbte af J. C. og H. C. Gamst, København, den ene 1827, den anden 1829. Paa den store Klokke stod 1755: »Anno 1657 (?) hat mich Claus van Dam gegossen Durch Hithce und Feur bin ich geflossen« og graveret: »Christen Scheel Albretsen 1655«.

GRAVMINDER

Gravsten og Stenepitafium over Medlemmer af Slægten Rosenkrantz.

1) Hr. Oluf Rosenkrantz, Ridder, til Vallø, død 8. Nov. 1545, Fru Ide Lange og deres Datter Karen, død 16. Okt. 1553, samt to Sønner, hvis Navne ikke er nævnte i Indskriften (Fig. 17). Den gullandske Kalksten, 270 × 138 cm, der allerede 1758 var opsat i Korets Østvæg, er bevaret uden Slid. Et Figurrelief indfattes af en fladbuget Arkade med Ungrenæssance-Pilastre; i Buehjørnerne er placeret Ægteparrets to Vaaben og over Buen yderligere 6 hjelmløse Ane-skjolde. Familiegruppen er livfuldt komponeret. Ridderen, i riflet Pladerustning af Maximiliantype, med opslaaet Hjelmvisir, og Hustruen, i Fruedragt med Smykker, vender deres Hoveder i Profil mod hinanden; han lægger sin Haand paa hendes Skulder som til Afsked, medens hun leder to Smaasønner hen mod Faderen, den ene klædt i Mandsdragt med Sværd ved Lænd, den anden et nøgent Barn. Nederst Indskrift med majuskelagtige Reliefversaler: »Juxta hoc marmor sepultus est genere et virtute nobilis dominus Olaus Rosen-

Malerier. 1) Skeelernes Stamtræ, med Vaabenskjolde og Navne, voksende fra en liggende Figur i Pladerustning; øverst Baand med Skriftsteder, nederst en Barokkartouche med sort Fraktur, indeholdende en »historisk« Beretning om Skeelernes Oprindelse samt: »Anno 1656 lod ieg Thale Ulfstand Palle Urnes til Giølebo gjøre dette Stamme-thræ, til erlig oc velbørdig Mand Christen Skiel til Fussingø Danmarks Riges Raad Kong: May: Befalingszmand paa Trøgevelde, hanem, hans Børn oc Ef-

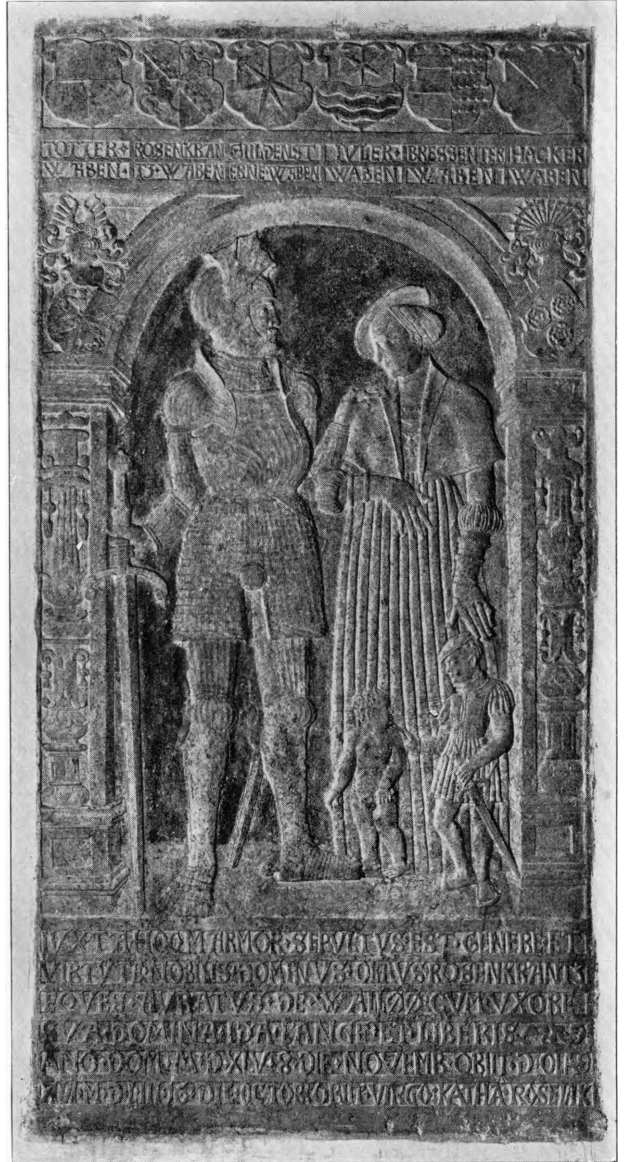
krantz eques auratus de Walløe cum uxore sua domina Ida Lange et liberis ano dom MD XLV 8 die Novemb obiit d Olav An MDL III 16 die octob obiit virgo Katha Rosenk«.

Da den sidste Linies Tilføjeelse om Jomfru Katrine er af en senere og ringere Haand, maa Stenen i det mindste være ældre end 1553, men sandsynligvis hører heller ikke næstsidste Linie til den oprindelige Indskrift; bl. a. fordi Hustruen ikke bærer Enkedragt, maa Relieffet antages at være hugget umiddelbart før Oluf Rosenkrantz' Død. Arbejde fra Morten Busserts Værksted i København.

2) Over de samme Personer findes i Korgulvet en Kalksten, 138 × 109 cm, med Reliefversaler langs Randen (Fig. 18): »Her ligger Her Olu Rosenkrans Rider med sin Hustru oc Børn«. I Hjørnecirklerne fire hjelmlose Anevaaben; paa Midten, i Firkantrammer : et Timeglas, et Dødningehoved og et tomt Skriftbaand. Utvivlsomt fra samme Værksted som foregaaende.

3) *Vægepitafium* paa Koret's Nordvæg, opsat 1578 over Jomfru Karen Rosenkrantz, død 1553 (Fig. 19).

Skønt Mindesmærket danner en sluttet Helhed, er det af vekslende Materialer. Midtpartiet dannes af en Kalksten, 185 × 74 cm, hvorpaa er hugget Portrætfiguren, de nærmeste Dele af Arkaden og Postamentets Indskrift (med Reliefversaler): »Aar MD LIII tendt XVI Dag Octobris døde salig Jomfru Karene

S. B. 1931

Fig. 17 Valløby. Gravsten over Oluf Rosenkrantz, død 1545, med Hustru og Børn.

Rosenkrans salig Her Oluf Rosenkransis Dater thil Walø oc liger heer neder begravit«. Jomfruskikkelsen, hvis Ansigt minder om Fru Anne Hardenbergs Gravstensfigur i Ringsted, er frontal, med unaturligt bøjede Arme. Arkadens Pilastre er joniske; den spinkle Bue skjules næsten helt af to Anevaaben. De to Skjolde paa Postamentfremspringene henviser til Jomfruens Svoger og Søster, Peder Bille til Svanholm og Fru Birgitte Rosenkrantz, hvis Forbogstaver læses paa Profilen over de Løvemasker, hvori Skjoldene er ophængte. At Stenen har været beregnet til oprejst Stilling, stadfæstes af Profilen langs

V. H. 1932

Fig. 18. Valløby. Gravsten over Oluf Rosenkrantz med Hustru og Børn.

spredte Vinger, som over Halsen bærer en i Ringe ophængt Frugt- og Tøjguirlande i Cornelis Floris' Manér, og over hvis Top der staar et Postament med Medusahoved og øverst en Medaillon med et skægget, romersk Mandshoved. Det fine og elegante Topstykke og de nederste Konsoller er betydelig bedre end de andre Sandstensdele. Tre forskellige Hænder maa saaledes have arbejdet paa Epitafiet, men dog efter een Plan og i eet Værksted, vistnok Bygmester Hans Paaskes, hvorfra ogsaa Skulpturer paa Vallø Hovedbygning antages at stamme.

Andre Gravsten, efter 1914 opsatte paa Sakristiets Mure.

4) »Her ligger Niels Mørk Skowfowet«. Tværskrift med gotiserende Reliefminuskler. Graa Kalksten, 65 × 60 cm, uregelmæssigt afhugget forneden, men bevaret i sin fulde Bredde. Laa 1875 i Vaabenhuset.

dens Overkant, og fra første Færd har den faaet flere Tilføjelser af Sandsten, der fuldstændig omformer den til et Vægepitafium. Den er gjort bredere ved Tilføjelsen af Sidepartier med flade Muslingskalnicher (hvorover Englehoveder), Ydersøjler, Gesimsparti med Jomfruens to fjærnere Anevaaben (Thott og Hak), samt Postamenter med Svogerens og Søsterens tilsvarende Vaaben (Rosenkrantz og Present) alt efterlignende Midtpartiet, men i ringere Udførelse. Samtidig er nederst under Postamentfremspringene tilføjet fire smaa Løvemaskerkonsoller og under den ældre Indskrift et Hængestykke, hvorpaa med Reliefversaler: »Ano 1578 er dette Arbejde af Peder Bilde oc F. Birgite Rosenkrans bekostet«. Endelig er foroven tilføjet en Trekantgavl, i hvis Felt en Ørn med

†, 5) med ret udslidt Frakturskrift paa Latin over Nicolaus Schanus (Skaaning) begravet [1561], tidligere Sognepræst over denne og Tornby Kirke. Laa 1875 vestligst i Skibet. Nu forsvunden.

6) Fra o. 1600 over Laurentius ... beck, fordem Sognepræst ved denne Kirke. (Ingen Præst af dette Navn er kendt i Vallø). Latinsk Indskrift med Reliefversaler, hvorunder »Amor recti« og et Bomærkeskjold, hvori A. R. Dansk religiøs Randskrift. Udslidt Kalksten, 115 × 82 cm. Laa 1875 i Vaabenhuset.

† 7) Anne Ifvers Hollender, som boede og døde paa Vallø 24. Apr. 1652, 37 Aar, og hendes Tvillingsønner Esau og Jacob; Jacob, den yngste, døde 11. Aug. 1652, 15 Uger 4 Dage, Esau døde 19. Aug. 1652, 16 Uger 5 Dage. Versalskrift. Laa 1875 østligst i Skibets Gulv. Nu forsvunden.

8) Anna Catharina Naur, født Lange, født i Middelfard 10. Febr. 1733, død paa Walløe 8. Mai 1782, gift med 1. Mads West, Forpagter paa Forsløf, 2. Andreas Naur, Forpagter paa Walløe, som efterlevede med 5 Sønner og 2 Døtre. Marmorsten, 185 × 71 cm, med fordybet Skriveskrift.

9) Anna Lovise Plum, født Heger, født 9. Sept. 1799, død 19. Jan. 1833. Oval Stenplade.

I *Gravhvælvingen* under Koret staar følgende *Kister*, Nr. 1—5 af Egetræ med lodrette Sider og buet Laag.

1) Nu sortmalet, med lille rektangulær, forgyldt, i nyeste Tid forsvunden †Skriftplade over Hr. Oluf Rosenkrans »Rider til Vallø«, »død 1545 8 dag novembris«.

2) Læderbetrukken, kvadreret med paanaglede Læderstrimler; i Felterne Messingbogstaver, afvekslende et sammensat JM og Kristi Monogram: JHS. Forbogstaverne henviser til foregaaendes Hustru Ide Munk, død 1586.

3) Oprindelig rimeligvis prydet som foregaaende med Kvadrering, hvori afvekslende Kristi Monogram og PB, d. v. s. Peder Bille, død 1580 [17. Marts mellem 12 og 1 Eftermiddag i København; Datoen kendes fra de ældre Indberetninger].

4) Paa Langsiderne beklædt med Læder, paa Gavlene med sort Klæde,

P. N. 1914

Fig. 19. Valløby. Epitafium fra 1578, over Karen Rosenkrantz.

hvorpaa er fastgjort et kronet Jesu Monogram over Rosenkrantz-Munkvaaben, alt af drevet og forgyldt Messing. Nederst har siddet et kartoucheagtigt † Indskriftfelt, maaske identisk med den af A. Petersen¹¹ nævnte Indskrift over foregaaendes Hustru Birgitte Rosenkrans, født 1530, død 12. Marts 1592 Kl. 12 Middag. Ifølge Vaabnene maa Kisten ialfald rumme Støvet enten af hende eller af hendes Søster Karine (sml. S. 311).

5) Barnekiste med Messingbeslag; paa Laaget oval Skriftplade i dreven, tulipanblomstret Ramme med graveret Versalskrift over Jomfru Birgitte Kierstina Skieel, Datter af Otte Skieel Christensen til Waløe og Fru Kirsten Bille til Birkelse, født paa Vallø 6. Okt. 1664, død sammesteds 2. April 1666. Desuden et (forhen to) stort, firdelt Anevaaben samt langs Randene messingstøbte Vaabensøm (Bille — Skeel), der fastholder en vævet Bort. De fint graverede Jernhanke fastholdes af lignende Søm.

6) Læderbetrukket, med lodrette Sider og tresidet Laag, hvorpaa drevne Messingbeslag, Rester af Anevaaben. Paa Gavlen et lille Spejlmonogram JSS d. v. s. Jomfru Sofie Skeel, foregaaendes Søster, efter †Gravskriften, (gengivet 1755), født i Kiøbenhavn 19. Nov. 1665, død sammesteds 16. April 1678. Paa selve Kisten store Jernhanke.

7) Læderbetrukket, med skraanende Sider og hvælvet Laag, forsøvede Messingbeslag. Paa Smalsiden har siddet MSH i kronet Dobbeltslyng. Paa Laaget øverst en kronet, af to Engle holdt Tæppedekoration med fire, firdelte Aneskjolde samt en oval Plade i rig, akantusdrevet, kronet Ramme med Engle, Timeglas og Dødninghoved, hvorpaa er skønskriftgraveret en lang, rimet »Gravskrift« over Magdalen' Sybille Holk, født paa Orbygaard 7. Aug. 1666, gift med Christen Scheel, »Aar Sytten Hundrede det blef, Dog tvende Aar her fattis, Den nittende April mand skref, jeg Liig paa Walløe sattis«, »Een yndig, dog een Smerte Søn, Benjamin for sin Fader, Jeg fødde til Guds Arf og Løn, Mit Lif jeg derfor lader«¹².

8) Barnekiste af Fyrretræ; paa Laaget i spinkel, blystøbt Guirlanderamme Messingplade med lang, rimet Gravskrift: »Aff Dødsens Cabinet med Engle Mine smiler, Naturens Mesterstück Jomfru Lovise Scheel«, Datter af Christen Skeel og Charlotte Eleonora Ples, født 9. Okt. 1701. »Den Konglig Kiøbmands Hafn huor først frembrød i Lifue, Lif Salig Jomfru Scheel var Dødsens Bane-sted, Da Sytten Hundred Aar og To mand monne skrive, Den siette Majj Hun i Støfven seyned ned«¹³.

9) Eg, karnisprofileret, med stærkt profilsvunget Laag; løstliggende Rester af Kobberbeslag, samt tre Vaaben, Rosenkrantz, Brahe og Bille; rimeligvis Otto Skeels anden Hustru, Kirsten Bille til Birkelse, Datter af Hans B. til Jungetgaard og Kirsten Lunge til Birkelse, født paa Jungetgaard 16. Marts 1637, død 26. Febr. 1704. Ærevers (Afskrift 1759).

10) Kobberklædt, med svagt skraanende Sider og tresidet Laag, paa hvis Overside ligger Korset af et nu forsvundet Krucifiks og Rester af en Skriftfeltramme med Akantusværk; paa Skraasiderne Frugtklaser, Anevaaben, og for Enderne Spejlmonogram: CS under trettentakket Krone, sikkert henvisende til Amtmand, Etatsraad Christen Scheel, til Wallø, Ridder. Selve Kisten har Messingkanter og messingstøbte Løvefødder. Skriftfeltet havde (1759) en dansk rimet Indskrift over C. S. til Vallø, Søn af Otte Skeel og Kirsten Bille, gift 1. m. Holk, 2. m. Plessen, død 48 Aar gl. [1708].

Endvidere forefindes tolv Kister uden Navne eller sikre Kendetegn, hvoriblandt 11—16) seks store Egekister af enkle, gammeldags Former, 17—19) tre smaa Barnekister af lignende Former, 20) en kobberklædt Kiste paa Løvefødder med Rester af Beslag, 21) en karnisformet Egekiste med indadbuget Skraakantlaag, 22) en karnisformet, profileret Egekiste.

1755 nævnes følgende, senere forsvundne Gravskrifter over:

†Otte Skeel til Vallø, Ridder, født 8. Jan. 1633 paa sin Fædrenegaard Haalbækgaard, Søn af Chr. S. til Fusingø, Rigsraad, Befalingsmand paa Tryggvælde, og Birgitte Rud til Vallø, Chr. V.s Gehejme- Etats- og Justitsraad, blev syg («Sygdommen, som er Dødens Herold, overkom den salige Herre») 12. Febr., døde 28. Marts 1695. Dansk Ærevers.

†Otto Chr. Skeel, Kammerjunker hos Arveprins Carl, født 28. Jan. 1703 i København, Søn af Chr. S. og Charlotta Eleonora v. Plessen, død paa Egholm 1. Sept. 1724.

Endvidere vides at være begravne i Valløby Oluf Bille til Vallø, død 1602, og Christen Skeels anden Hustru Charlotte Eleonora Plessen, død 1760.

I Gravkapellet i Sakristiet staar en *Marmorsarkofag*, i nyklassisk Stil, af graaligt Marmor; paa Fodenden et ovalt, laurbærindrammet Felt med Skriftskrift over: Durchlaughtigste Fyrstinde Louisa Sophia Friderica Prinsesse til Slesvig Holsteen, Glückborg, Stiftets Walløe Abadisse, født 18. Sept. 1709, død 16. Maj 1782. Sarkofagen siges at staa paa det gamle Stenalters Bordplade.

†Forhen var her bisat tre af Dronning Anna Sofias Børn: Frederica Sophia, Frederica Conradine og et tredje dødfødt. Kisterne, der (1755) var betrukne med sort Fløjl og med guldbroderede Navnetræk, skal 1782 være nedgravede under Kapellets Gulv⁴.

I Gravkapellet under Taarnet en *Marmorsarkofag*, graa-aaret, brunlig, i enkle, nyklassiske Former; paa Gavlen fordybet Versalskrift over Fru Louise Moltke Grevinde af Knuht(!), Valløs Dechanisse, født 18. Maj 1728 af Joachim Christopher Moltke og Sophie Albertine, Friherreinde af Wollzogen, i

11 Aar gift med Eggert Christopher Greve af Knuht, Ridder af Elefanten, Gehejmeconferensraad, Stiftsbefalingsmand paa Sjælland; »Nidkiærhed i de hende paaliggende Pligters Udøvelse, Reedelighed og Oprigtighed, Godgørenhed,

taknemmelig Skiønsomhed paa Guds Velgierninger, Taalmodighed, i de haardeste Lidelser en sand Guds frygt, ere de Dyder, som gjøre hendes Tab og Minde, følelig og dyrebar allermeest for hendes saarede taknemmelige Broder, Anton Henrich Moltke, Hands Hustrue Christine Marie Elisabeth Rosenkranz og deres eeneste Datter Sophie Moltke, som maatte savne i hende en trofast Veninde og Velgiørerinde, da hun efter mange Liidelser vandt Sejer over Døden den 18 Junii 1785«, 57 Aar. Joh. Aab. 2. Cap. 10. Paa Kisten ligger en moderne malmstøbt Egekrans. I Væggene *Marmorrelieffer* af Th. Stein 1882¹⁴.

Iflg. Stiftsresolution af 5. Juli 1745 indrettedes Taarnet til Gravkapel for Stiftsdamerne, og den første Kiste (Comtesse de Nostitz) indsattes 1748. Da Taarnrummet fik sit nuværende Udstyr 1877, flyttedes Kisterne ned i Gravhvelvingen under Koret, hvorefter de 1916 nedgravedes, medens følgende Ligkisteplader aftoges og ophængtes:

- 1) Elisabeth Juliana Comtesse de Nostitz, født i Christianssand i Norge, død paa Vallø 24. Maj 1748.
- 2) Mette Rosenkrantz Winterfelt, født 18. Maj 1704, død paa Vallø 21. Okt. 1756.
- 3) Wilhelmine Marie de Krag, født 4. Aug. 1700, død 26. Juni 1767.
- 4) Frøicken Helena Palena de Trolle, Stiftsfrøken, født 8. Sept. 1709, død 12. Marts 1768.
- 5) Comtesse Sophia Hedeveg de Haxthausen, Stiftsfrøken, født 24. Juli 1728, død 5. April 1768.
- 6) Frue Anna Margaretha von Schmettau, født von Brandt, Geheimeraadinde og Dechanissinde i Vallø, født 27. Sept. 1685, død 15. Nov. 1768.
- 7) Stiftsfrøken Carolina Erdmuth von Carlowitz, født 1. Dec. 1716, død 14. April 1774.
- 8) Sophie Elisabeth Trolle, forhen Frøkenhofmesterinde hos Frederik 5.s »tre Prinsesse-Døtre«, født 11. Juni 1711, død 2. Feb. 1777.
- 9) Catharine Wilhelmine von Heinen, født 19. Nov. 1729, død 30. Aug. 1787.
- 10) Hofstiftsfrøken Comtesse Antoinette Elisabeth Adellaide von Wedell, født 14. April 1741, død 29. Jan. 1790.
- 11) Frøken Sophia Magdalena von Bielke, født 16. Juli 1734, død 12. Jan. 1797.
- 12) Antoinette von Schaumburg Lippe, født 1. Jan. 1726, død 2. Feb. 1800.
- 13) Margarethe Hedeveg von Bielke, født 2. Marts 1737, død 6. Maj 1802.

KILDER OG HENVISNINGER

Kaldsbog 1738—1803 (ved Embedet). — Kirkebog 1707—1814 (LA). — Præsteindberetninger 1755 (NM), 1759 (LA), 1772 (NM). — Museumsindberetninger af Sophus Müller og Erik Schiødte 1875, Mogens Clemmensen og Poul Nørlund 1914 og C. A. Jensen 1916. Revideret af C. A. J. og V. H. 1932. — Noter af Stiftslæge Rode og Provst Lichtenberg (Uddrag i NM). — A. Petersen: Vallø. S. 271 ff.

¹ Repertorium Nr. 1255. ² Adel. Brevkister. S. 131. ³ Ny kgl. Saml. 4to, 646 c. ⁴ Optegnelse af Stiftslæge Rode. ⁵ Afno. 1899, 191. ⁶ Billeættens Rimkrønike. S. 87. ⁷ A. Petersen: Vallø. S. 274. ⁸ Istandsæt af Konservator Niels Termansen. Litteratur om Altertavlen: Fr. Beckett: Danm. Kunst II, 230; Francisca Carlsen, KhS. 2. R. V, 270; Lund: Da. mal. Portætter IX, 153; Fr. Beckett: Renæssancen og Kunsten i Danmark. S. 87. ⁹ C. A. Jensen: Snedkere og Billedsnidere. S. 62. ¹⁰ Marm. Dan. I, 197; Rothe: Brave dansk Mænd, II, 711; Mollerup: Billeættens Historie. I, 9; V. S. Skeel: Familien Skeel. S. 4 og 354; Lund: Da. mal. Portætter. IX, 154. ¹¹ A. Petersen: Vallø. S. 289. ¹² Indskriften er fuldstændig gengivet i A. Petersen: Vallø. S. 128. ¹³ smst. 288. ¹⁴ smst. 180, 271. ¹⁵ Noter om Inventaristandsættelser af Maler Johs. Malling 1917 (NM II).

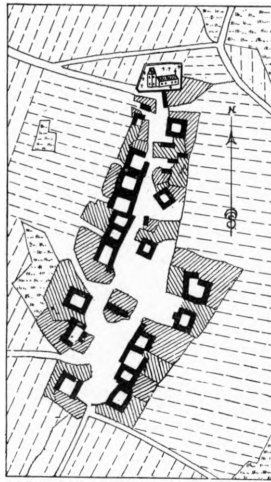

Fig. 20. Valløby 1773.